28. 54

I. N. J. CH.

De actione legibus proditâ, aut non prodita,

aduersus

INGRATOS DISQVISITIO.

De qua

In Inclyta Argentoratensi Academia

PRAESIDE

JO. HENRICO BOECLERO,

Historiarum Professore ordinario,

Coll. Philosoph. h.t. Decano,

In solenni auditorio

respondebit

d. Iunii

JOHANNES CHRISTOPHORUS WALTHERUS

Rotemburgensis.

ARGENTORATI,

Typis FRIDERICI SPOOR.

Anno M. DC. LX.

QUàm deforme nefas, quàm deteſtabile crimē
Audiat, ingratæ mentis habere notam,
Quæq; ſit apta mali medicina repellere labē
Hoc tua, ſub magno Præſide, cura docet.
Lege opus eſt cauta, fiat reus, impius ille,
Quisquis in auctorem, qui benefecit, erit.
Sed qua conveniat ſimul arte expendere, diſcas,
Callida, quas regerit cauſidicina, ſtrophas.
Scrutaris Veteris Sophiæ monumenta, volutas
Emathios Latio cum Cicerone, ſenes.
Scilicet, ut poſſis aliquando peritius iſtis
Papinianeas promere doctus opes
Hîc labor: hinc tandē (credas) te magna manebit
Gratia, condignus ſedulitatis honos.

Teſtandi officii causâ adjunxit

Sympatriota

Johànnes Andreas Rengerus.

FINIS.

I. N. J. C.

LEX, QVA INGRATI DATUR ACTIO.

DUplex est huius loci disputatio: Primò, ut de lege, quæ est; deinde, ut de lege, quæ esse potest, aut debet.

In prima quæstione, quando, an sit lex aduersus ingratos, disputatur, iterum ordine incedendum est, ut videamus: an natura, an mos gentium, an jus civile ingratos emendationi & pœnæ subjecerit?

De naturâ, videtur dubitare *Grotius*, quando statuit, *puniendos non esse actus oppositos virtutibus, quarum natura coactionem omnem repudiat; in quo genere sunt, misericordia, liberalitas, gratiæ relatio.* Non enim de Iure ciuili tantùm loqui *Grotium*, facilè intelliget, qui propositum operis, & disquisitionis huius contextum animaduertit. Sed, si iure naturæ præcipiente continetur *Gratia*; eiusdem iuris auctoritate ingrati damnabuntur. *Cicero* disertis verbis: *Ac naturæ quidem ius est, quod nobis non opinio, sed quædam insita vis afferat. ut religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, obseruantiam, veritatem.* Et mox *Gratiam* describit, *quæ in memoria ex remuneratione officiorum, & honorum & amicitiarum, obseruantiam teneat. Hierocles*, cùm de grato in parentes animo agit, naturæ in ea re parendum, elegantibus verbis indicat: *τὸ γὰρ εὐχαρίστως ταῦτα ποιεῖν, καὶ τὸν τῆς ἀρετῆς διασώζει νόμον, καὶ τὸν τῆς φύσεως ἀποδίδωσιν ἔρανον. Qui grato animo ista faciet, non virtutis modò legem custodit, sed quod natura iubet officium, implere pro virili parte studet.* Quod longè melius iudicant, & interpretantur, qui gratum in parentes animum, etiam diuinâ voce, non inscriptum modò mentibus, sed tabulis æternam legem continentibus denuò promulgatum norunt. *Philo Judæus*, *ingratos duo apud tribunalia, maxime naturalia, damnari ostendit; impietatis quidem, apud diuinum, quod vita post DEUM auctores non*

I. B. 2. 20. 20.

2. de invent. 22.

de decalogo p. 760.

 veneran-

venerantur; inhumanitatis apud humanum, quod nihil ab iis quisquam ſperaverit, qui negligunt eos, quibus par gratia referri non poteſt.

Ex hoc iure naturæ quæ proficiſcitur actio, judicem habet Deum; actores non eos tantùm, qui ab ingratis atrociter læſi ſunt, ſed ipſam quoque ingratorum hominum conſcientiam; patronos nullos.

Sed & gentium, quæcunque aliquem ciuilis moris guſtum habuerunt, iudicio, diſſociabile nec ferendum viſum eſt ingrati 2. de R. 11. animi vitium. Præclare teſtatur *Cicero*: *Quæ autem natio non comitatem, benignitatem, non gratum animum & beneficii memorem diligit? quæ ſuperbos, quæ maleficos, quæ crudeles, quæ ingratos non aſpernatur, non odit? Iulianus Imperator in encomio Euſebiæ*: οὐδενὸς γὰρ, οἶμαι, τῶν ἄλλων ἀδικημάτων ἔλαττον μισοῦμεν ἀχαριστίαν, καὶ ὀνειδίζομεν τοῖς ἀνθρώποις, ὅταν εὖ παθόντες περὶ τοὺς εὐεργέτας ὦσιν ἀχάριστοι. *Neq; enim minus quàm alia crimina, ingratum animum odio proſequimur, ac exprobramus hominibus, cum accepto beneficio, ingratos ſe erga bene meritos præbent.* Neque alienum eſt ab huius loci ſententia, quod *Seneca* fatetur, 3. de benef. 6. *Vrbes quoque vrbibus, quæ præſtiterunt exprobrare; & in majores collata, à poſteris exigere.*

Apud hoc *tribunal*, quod excellentiore ſignificandi genere *humanum* dixeris, ſicut prius illud *diuinum*, accuſat fama, vel ſermonibus vel literis prodita: patrocinium reorum non aliis ſuſcipientibus, quàm qui pudore omni abiecto, ſuam alienamque infamiam amare ſerio didicerunt.

Ciuile tribunal ſupereſt. de quo ante omnia, ut diximus, quæritur, an fuerit certis in ciuitatibus lex prodita aduerſus in- 3. de benef. 6. gratos? Reſpondet *Seneca*: *Excepta Macedonum gente, non eſt in vllâ data aduerſus ingratum actio.* At *Lucianus in Abdicato* di- tom. 1. pag. 490. uerſum pronuntiat: καὶ μὴν οἵ γε νόμοι καὶ ἀχαριστίας δικάζεσθαι διδόασι, κατὰ τῶν τοὺς εὐεργέτας μὴ ἀντευποιούντων. *Equidem leges actionem ingrati dant, contra eos, qui benefactoribus non referunt gratiam.* Quem locum, qui de Macedonum legibus tantum velit exaudire, magno ſe onere obligabit tuendæ ſuæ ſententiæ. Iam, cùm in *Declamationibus* veterum mentio fit, apud *M. Senecam* & *alios,*

alios, legis, *ingrati ſit actio*; quæ lex ad vnam & ſolam aliquam ciuitatem non videtur referri poſſe, niſi quod ad leges Atticas ſæpe reſpiciunt Rhetores; *Seneca* iterum exceperit hanc orationem, & in ſcholis iſta fingi à declamatoribus, non reperiri in vita, dixerit; Vnde & ita quærit: *an hæc lex, quæ in ſcholis exercetur, etiam in ciuitate ponenda ſit, qua ingrati datur actio.* 3. de benef. 6. Sed neque hic *Senecam* auctorem ſequerer, quin exiſtimarem, apud *Ciceronem, M. Senecam, Quintilianum, Ariſtotelem*, non poni exempla niſi *verarum legum*, quæ reuera aliqua in ciuitate, præſertim Græciæ (inde enim Latini fere exempla arceſſunt) latæ fuerint. Libenter patiar me doceri, ſi diuerſum idoneo teſtimonio oſtendi poteſt. De *rogationibus* interim non loquor: quas interdum, ut & ſuaſorias alias, ingenio Rhetoris fingi, non ex hiſtoria vitæ deſumi, ſatis conſtat.

Conſignauit & *Gregorius Tholoſanus* exempla, quæ ex iure ciuili Romano, & aliarum gentium huc pertinent. Syntagm. Iur. Vniu. 39, 1, 16. Vbi nec illud omittendum eſt: quod nulla gens cultior fuit, quin, etiam cum actio legibus non erat prodita, iudicis officio ingrati animi crimina ſubiecta cuperet.

Quando autem, *an lex aduerſus ingratos ferenda ſit*, diſputatur: parum vtique profecit longa *Senecæ* oratio, quæ id diſſuadet. 3. de benef. à cap. 6. usque ad 18. Ingratum enim hâc vnâ re definiuit, ſi non redderet beneficium. Et eſt ſanè boni viri, de referenda gratia ſerio cogitare; neque acceptorum beneficiorum vnquam obliuiſci. Sed hoc genus ingrati animi non ſpectatur præcipuè, cùm de lege, quæ ingratos coërceat, agitur. Ceſſant ergò omnes illæ quæſtiones, de tempore, & facultate referendæ gratiæ, de æſtimatione & comparatione beneficiorum, de dubitatione iudicis in definiendo beneficio. Non enim dubia, ſed certa & humani generis ſententiâ, definita beneficia ſpectantur: neque tàm, non reddita, non fideli memoriâ cuſtodita, quàm maleficio penſata, legi ſubiiciuntur. Aduerſus ingratum, qui lædit eum, à quo indubio beneficio fuit affectus, lex paratur. Aduerſus diſſimulatores & inficiatores beneficiorum, qui ſine propoſito lædendi ſcilicet tales eſſe non poſſunt, ſeueritas iudicis quæritur. Clara hæc ſunt, & expoſita in omnium conſpectu. Si quid boni mores præterea

damnant, etiamsi nullâ lege præscripta sit actio. Iudicis officium in Republica latius patet, neque vllam morum partem labare sinit.

Grot. I.B. 2,22,16. Quin lege prodi possint ac debeant, quæ ex justitiâ debentur, nulla est dubitatio. Iustitiæ autem munus esse, gratum animum, magno consensu tota antiquitas docet. nec aliunde *Ci-*
1. offic. 15. *cero* necessitatem referendæ gratiæ deducit: qua nullum officium maius esse statuit. Igitur *Aristoteles* maximis & fœdissimis
1. Rhetor. *injuriis* accenset, quæ ab illo, qui beneficio affectus est, infertur benefactori. πλείω γὰρ ἀδικεῖ, ὅτι τε κακῶς ποιεῖ, καὶ ὅτι οὐκ εὖ. *Non simplex enim est iniuria in bene meritos; & quod offendit eos iniuriæ auctor, & quod gratiam iis non refert.* Apud *Xenophontem,*
lib.1.παιδ. Persarum iudicio ingrati puniuntur, tanquam homines, *qui nec Deos, nec parentes, nec patriam, nec amicos curare norint,* id est, ab omni iustitiâ plurimum alieni. Quam enim partem iustitiæ curaret is, qui pro bona gratia malam rependit?

ἐν γὰρ τὸ χρηστὸν οὐκ ἐποίησ' ἥμερον,
τί δ' ἂν δράσειεν ἄλλο τῶν πάντων ποτέ;

Quem enim benignitas ex fero humanum reddere non potuit, quod aliud hunc ex omnibus rebus unquam emendauerit? ut rectè ra-
in Vit. tom 2. c. 16. tiocinatur *Gregorius Nazianzenus.* In *Pollucis Onomastico,* ἀδικία & ἀχαριστία, ἐκ παραλλήλου dicuntur.

Quod si alia loquendi ratio placet, neque iustitiæ hoc proprium munus, sed alterius virtutis videatur, nemo tamen nega-
Grot. I.B. 2,25,3. verit, legibus præcipi posse, quæ vlla virtus præcipit. quoq; maior est virtutis cuiusdam cum iustitia affinitas, eo clarius apparet legislationis materies. Accedat consensio plerarumque gentium, ipsiusque naturæ vox, quæ manifestam iniquitatem indicat, iudicatque: an dubitationi locus supererit, quin in legem ire possit, res ad continendam societatem non ciuilem modo, sed humanam, tam necessaria?

Sicut autem felicius egerunt ciuitates, vbi ingratos posita lex coercuit: ita sæculi mala non modice augentur impunitate huius criminis, quo non est aliud humanæ societati inimicius.
4 de benef. 16. Frustra nobis *Seneca* occentauerit: *pauciores fore ingratos, si nulla*

detur

detur actio, maiore enim delectu datum iri beneficia. nec expedire notum omnibus fieri, quàm multi ingrati sint; ne ipsa multitudo pudorem minuat. At ille *delectus* fingitur, non monstratur. in quibusdam beneficiis nihil licet iudicio benefacientium, quod in parentum exemplo agnovit *Seneca.* Sic præceptor de omnibus discipulis bene meretur; non licet, huic dare, illi negare beneficium. Qui sanctissimis Christianæ religionis legibus viuunt, si vident, indigere beneficio alium, vindice, altore opus habere, non deliberant aut diuinant, quo ingenio sit laturus beneficium, an grate ingrateve habiturus. Neque cuiquam sua benignitas à sincero profecta animo, fraudi esse debet. Male porro metuitur, ne detegat lex multitudinem peccantium, & inultam præstet. Lex sui ipsius vindex est, cuius defectu non ingratos tantum multiplicari, sed plurium exempla scelerum pullulascere, nimis quàm certum est. Imperitum dixero Reipublicæ, & moris humani, & sæculi, qui non videt, pauciora fore alia crimina, si pauciores ingrati fuerint: vniusq; legis aduersus ingratos munimento, ceteris suam auctoritatem duraturam. *cap. 11.*

Magis intelligentur ista, si quæ apud Rhetoras de actione ingrati disputantur, paululum excutiantur. Annotauit *M. Seneca* hanc controuersiam: *Torta à tyranno vxor, nunquid de tyrannicidio sciret, perseuerauit negare. postea maritus ejus tyrannum occidit: illam sterilitatis nomine dimisit, intra quinquennium non parientem. Agit illa ingrati.* Pro vxore, compendio dicuntur illa *Hisponis Cornelii*: *Duplici beneficio vxori sua obligatus* erat maritus: *& quod non est occisus, & quod occidit. Fastidit sterilem, qui fecit.* Sterilitas enim vel adhuc incerta est, & tum valent illa: *non respondet ad propositum, nec ad certum diem fecunditas*: vel ita colligitur; *non potest parere mulier, quia torta est*; & tum bene respondе..r marito: *imputat tibi, quod publicata est, imputat tibi, quod torta est, imputat tibi, quod sterilis est.* Quamquam de sterilitate accuratius *Buteo* egit: primum, *non omnes posse dimitti, si quinquennio non peperissent*; deinde, *hanc non posse dimitti.* -- -- *Aliquod*, inquit, *tempus impune à legibus miseria faciunt. Non dico, quia torta est, sed hoc adhuc, propter æquitatis tractationem reseruo. Sed non peperit, quia tu* (maritum alloquitur) *maxima in cogitatione* *2, 13.*

 occupatus,

occupatus, nihil de liberis cogitâsti. Neque de nihilo fuit sententia *Albutii Sili*: qua ingratum notat maritum, cùm vxorem tàm bene meritam repudiat: *Res tuas tibi habe. iniicere debuit manum, & ipsum inter res suas trahere. nihil amplius patri debes quàm vxori. mihi crede, maius fuit, tyrannicidium pati, quàm facere.*

Callido autem oratori, quàm viro bono magis conveniunt, vsuque & consuetudine fori, vbi nihil non excogitatur aut arripitur ad defendendum etiam malam caussam, non honestate actionis ac boni moris disciplinâ æstimari debent, quæ ad negandum, dissimulandum, extenuandum beneficium pertinent. Talia sunt illa *Latronis*: *Etiamsi scisti de tyrannicidio viri, nec indicasti, non est beneficium scelus non facere.* Et *Gallionis aliorumque* quæstiones: *An inter viros & vxores data beneficia, ingrati lege teneantur. Non est beneficium, sed officium, facere quod debeas: ut, si filius patri se dicat beneficium dare.* Et *Fabiani*, qui alio quidem instituto se ab importunitate *Gestii* remouit, sed in vxorem tyrannicidæ iniquus fuit in illis: cum introducit maritum ita agentē: *se & cogitasse tyrannicidium, & vxori indicasse; & illam tum quidem fecisse, quod probam fœminam facere oportuit; nunc peccare, quod putet beneficium esse recte facere.* Et: *si beneficium putas te dedisse, quod tyrannicidium non prodidisti: ego prior dedi, qui tibi tyrannicidium credidi.* Neque cum *L.Vinicio* de hoc Fabiani colore dixero, *vxorem mutam effici. Si olim de tyrannicidio cogitaui, honestior sum vetus tyrannicida; & non privatis, sed publicis malis ad vltionem impulsus. Si, cum cogitarem, non celaui vxorem, facilius persuadebo, me malum hodie maritum non esse, cui semper tam deditus fui. Ad vltimum hoc consequar; Si quod audierat, tacuit, non beneficium est, sed fides.* Fides est, tacere commissa: sed in fide beneficium, quod torta tacuit, quod instrumenta sæuitiæ, quibus etiam virorum animi franguntur, sustinuit, nec virum prodidit. Est officium, facere quod debes. Sed officii sensum dolor expugnat, & immanis crudelitas. Quis est, qui nolit ignoscere mulieri, sæuissimis cruciatibus exagitatæ, si victa doloribus, fassa esset tyrannicidium viri? Cœcus & surdus ad omnem honesti æstimationem fuerit, cui illustratus tormentis gratus ac beneficus animus, adhuc in obscuro positus, & quærendus videtur. Et quæ

illa

illa importuna philosophia: in officio non esse gratiam? Quicquid liberi erga parentes faciunt reuerentiâ, amore, obsequio, operâ, officio ea omnia tribuuntur: sed officio nimirum, quod totum grati animi descriptione continetur. Intelligitur grati animi honestas comparatione eorum, qui negligunt; demonstratur inter impedimenta & obstacula; illuminatur temporibus, locis, casibus. Dic eadem opera: non est virtus, scelus non facere. At, cum ad scelus vocant illecebræ, invitant præmia, trahunt minæ; virtus est, abstinuisse placitis bonis; non spe, non metu ad peccandum, impulsum esse. Quid porrò sibi vult, qui dicit: prior dedi beneficium, credendo tuæ fidei tyrannicidium? An statim, qui de alterius fide præclare sentit, beneficium ei dedit? & quid simile habet commissum sponte arcanum, cum silentio inter tormenta inuicto? Etiam sic laudas vxorem, & te accusas. Quam pulcre enim beneficiis responderit illa, fateris: & quàm iniquus ratiocinator gratiæ sis, contra communem hominum sensum comparans diuersa, imputans minora, vltro manifestas. Corrumpis imo beneficii, quod tu figuras, fidem, neq; pateris homines credere, te vnquam vxori deditum fuisse, cui post tanta virtutis experimenta & in te merita, non modo non deditus, sed infestus esse potuisti.

At *Latro* tibi iterum patronus adest, ut dicas: *Etiam si dedit beneficium, recepit. Occidi tyrannum; libertatem mihi, tibi vltionem reddidi plenissimam: prosecutus sum nefarium hostem, illic occidi, vbi torserat. Dices, me Reipublicæ caussa fecisse, & tu Reipublicæ caussa tacuisti.* Imo tu, si rempublicam amares, beneficium reip. ab vxore datum amasses, grate habuisses, magis eo lætatus esses, quàm si tibi datum foret

Sed profectò, & Reip. & tibi datum est. tibi datũ est, ut posset Reipublicæ dari. Et, quanto fuit magis arduum, quod vxor tibi & reipublicæ dedit, quàm quod reipublicæ dedisse te ais? Ad tyrannum occidendum conuerso, occasio, facultas, instrumenta perficiendi operis, spes successus, præmia, animos & vires addiderunt. Huic omnia adversa & infesta; nec, præter animum, quicquam liberum. Quanto facilius est, facere cædem, quàm pati omni cæde tristiora? Præterea, cuius est illa hominis vox,

qui

qui sic agat: dedisti quidem beneficium, dira & acerba sustinendo meâ caussâ; sed dum auctor eius acerbitatis meâ operâ iacet, nulla vltra beneficii tui, quod recepisti, æstimatio, nulla memoria? Quin vniuersam gratiæ rationem in compendium mittis, & cum ciuibus tuis omnibus & singulis, imo cum ipsa ciuitate & patria sic contendis: Liberaui vos omnes à tyrannide; eâdemque operâ, quicquid beneficiorum vobis debui, persolui: nemo posthac à me vllam publice priuatimue gratiam expectet aut recipiat. cessent semel & simul omnia necessitudinis pristinæ nomina: vniusque virtute facti cuncta officii in posterum vincula aboleantur.

Illud prorsus à fide facienda alienum est, cum inducitur maritus: *ne scisti quidem tyrannicidium, non enim tibi indicaui, nec tam magnum consilium, virilibus quoq; animis graue, commisi muliebri garrulitati: quæ id solum potest tacere, quod nescit.* Recte enim à *Fabiano* & *Vinicio* respondetur huic instituto: *Dixerit, cogitasse quidem se de tyrannicidio ante tormenta, sed vxori non indicasse: augebit vxoris beneficium. Liberius enim potuit tyrannicidium indicare, quod illi commissum non erat. Potuit enim vxor, etiam non indicante marito, tam magni consilii molitionem deprehendere. Cestii* quoque color, quem pro viro introduxit, nihil habet sani: *Quo tempore vxor torta est, nihil adhuc de tyrannicidio cogitabam: postea cogitaui, & hac ipsa cogitandi caussa fuit, vxoris vltio. Vtrumque secutum est, ut illa marito insolentiã imputare non posset, maritus illi tyrannicidium posset.* Leuiter excussus hic color, euanescit; siue facti fidem spectemus; siue caussæ vtilitatem. In fide facti, & serie negotii, vtique *apparet, & aliquid de tyrannicidio cogitatum, de quo tyrannus usq; eo suspicatus est, ut torqueret.* Ita parum inter se congruentia dixit *Cestius*: sed & contra rationem & vtilitatem caussæ. *Si dixerit enim, post tormenta se de tyrannicidio cogitasse, tum tyrannicidium vxori melius deberi meruit, si torta tyrannicidam fecit, quàm si tacuisset.* Maximam scilicet gloriæ, qua tantopere gaudebat, partem vxori debuisset: ingratique animi crimine denuo se per repudium alligasset. In his, quæ ex licentia potius caussidicorum, quàm ex vero & bono pro ingrato marito allata sunt, *Hispo Romanus*, iudice ipso M. Seneca, *maligne & accusatorie:*

Nihil,

Nihil, inquit, *ego isti narrauerem: ista, ut erat necesse, aliquid ex vultu, aliquid ex nocturnis vigiliis suspicata est. Vnde manauerit sermo, scistis. Videtis, quo veniat tyrannus, non ad amicum meum, non ad seruum: sed ad istam, quæ nihil negotii habuisset, si tacuisset. Tua enim caussa tacuisti: sciebas te perituram, si confessa esses tyrannicidium.* Fecit maritum ipso tyranno crudeliorem; qui post silentium tormentis impenetrabile, garrulitatis arguit vxorem, & ne tyranni quidem testimonium reueretur.

Non caret ratione oratoriâ *Passieni* sententia, qui putabat, recte factaram, *si hæc mulier injusti repudii ageret, non ingrati. Albutius* autem *decentissime, priùs egit injusti repudii, deinde ingrati.* Vt enim crimina geminantur, ita amplificatio inprimis valida est, si accedentis vitii turpitudo, in partem actionis transferatur. Sic injuria parentibus, præceptoribus, hospitibus facta, præter nomen proprium, ingrati animi crimine, vbique terrarum gentiumque notari consueuit.

Honestissima autem est in hac caussa *Pollionis Asinii* ratio, qui *nunquam tentandam esse* judicabat *illam quæstionem, qua negamus, nos beneficium accepisse. Perit*, inquit, *tota caussa, nisi in hoc vicit. Apparet enim, ingratum esse, qui ne fatetur quidem, se accepisse beneficium.* Veritatem huius sententiæ, grauiter adstruit *Declamator* alius, cum præcipit: *Et in totum hoc seruare in omnibus controuersiis, quæ ingrati lege continentur, debebimus, ut hi qui rei sunt, in ipsa actione ingrati non sint. Raro valde intervenient controuersiæ, in quibus hoc quæratur, an is, qui ingrati reus est, acceperit beneficium. Pleraq; diuertunt eo, ut quæstiones habeant: an, quisquis acceperit beneficium, & non reddiderit, ingratus sit? an omnia, quæcunq; exigebantur, præstare debuerit? an potuerit?* Sed de his quæstionibus postea. De facienda controversia ipsius beneficii præclare, & solide philosophantur, quos laudauimus: neque comparari huic grauitati possunt, quæ *Gallio* & *Atticus Vipsanius* de consuetudine fori, & caussidicorum artibus annotant. *Quintil. declam. 332 sermon.*

Vidimus exemplum actionis ingrati. Vbi haud dubium fuit rei crimen: neque vlla honesta defensione velandum. Ponamus aliud, quod haud æque reum premit, ex *Declamationibus Fabio Quintiliano attributis*. Leges; *Patronum optare liceat.* Et: *declam. 335*

ingrati sit actio. Controuersia: *Adolescentem dives pauperem impensis suis Athenas misit. redit ille disertus. Detulit diuitem quidam reum proditionis, & optauit patronum pauperem illum, qui diuitis impensis profecerat. Egit pauper, non tenuit. Accusatur à diuite ingrati.* In hac caussa, si liberum fuisset adolescenti, aduocationis officium præstare actori, aut denegare, non parum suspicionis in eum trahi potuisset. nunc legis auctoritate patronus optatur. Vnde postea: *Habebat jus optandi patronum, & hanc leges dederunt potestatem.* Et: *Lex optandi patronum jus dabat: me delator optauerat. doce quid faciam. Delator ius habet. Contra omnem meam deprecationem publica auctoritas nititur. -- non igitur obiicere debes, in quod coactus sum.* Annon & caussa excusat patrocinium? proditio enim, etiam in parente abominanda, & vindicanda est. *Aduocationem negare contra reum proditionis non debui*, fortior aliquis diceret. *Oportebat non deesse legibus vocem, oportebat esse aliquem, qui in summis reipublicæ, ut tum videbatur, periculis, excuteret veritatem.* Itaque, si argumenta proditionis insignia fuerunt, excusari potuit susceptum actoris patrocinium, etiam si liberum fuisset, denegare. Sin dubia & suspecta indicia criminis, nec sincera voluntas deferentis, merito beneficii memoria retrahere adolescentem debuit ab accusatione bene meriti. Sed moratus est in primis *sermo* Rhetoris, qui præmittitur: *Intelligitis huic adolescenti cum summo respectu diuitis agendum: ita demum enim videbitur, id quod fecit necessitate fecisse, si de illa queretur. -- -- Ergò, quod ad meum consilium pertinet, hic invitus egit: ea, quæ dicenda accepit, pertulit.* In tractatione erga ipsa, statim ab initio, *maximum se beneficium accepisse, quod sibi consummare studia contigisset*, fatetur; fortunam accusat, cuius potestate factum sit, *ut mallet omnem vsum loquendi perdidisse, quàm cum homine de se optime merito iam bis consistere.* Subinde: *accepi beneficium, quantum maximum dare parentes liberis possunt. -- huius liberalitate, huius opibus, peregrina studia, clarissima exempla, otium, quo plurimum studiis confertur, sum consecutus. -- -- accepi pecuniam, votum, spem futuram in posterum vitæ. -- accepi beneficium, ne illud quidem inficiabor, non reddidi. Non tamen continuo sequitur, ut ingrati lege teneatur, qui acceptum beneficium nondum compensauerit. alioqui*

alioqui nemo est, qui non calumniæ genus possit incidere. Describitur postea necessitas, de qua dictum est; moderatio in actione, vocis, vultus, nihil asperum, extra caussam; propositum grati in posterum animi, & confessio debiti.

Ponitur & illud actionis, de qua agimus, exemplum: *Cimon ingratus Calliæ,* apud *M. Senecam.* Leges: *Adulterum cum adultera qui deprehenderit, dum vtrumq; interficiat, sine fraude sit.* Et: *Ingrati sit actio.* Thema: *Miltiades peculatus damnatus, in carcere alligatus decessit. Cimon filius eius cum sepeliret, vicarium se pro corpore patris dedit. Callias dives, sordidè natus, redemit eum à republica, & pecuniam soluit, eiq; filiam suam collocauit. quam ille deprehensam in adulterio, deprecante patre occidit. Ingrati reus est.* Leges veræ sunt: exemplum fictum. In hac controuersia merito ille *color & Gallioni & Latroni & Montano placuit, ut nihil in Calliam diceretur contumeliosè, & redemptorem, & socerum, & infelicem.* Vnde non *Cestii* tantum improba est sententia, qui *multa in auarum, & infœneratorem, & mensularium, & lenonem dixit, dum vult illud probare, reddidisse Cimonem beneficium, quod talem socerum habere sustinuisset:* sed & *Iunius Bassus* ferri nequit, cum pro Cimone dicit: *Calliæ filiam vxorem duxi. hanc tibi pater injuriam feci, dum ingratus esse nolo.* Beneficium porro Calliæ maligne interpretantur, qui disputant ex persona Cimonis: *Vt audiui esse, qui pecuniam numeret, miratus sum, fuisse in ciuitate nostra quenquam, qui Cimonem redimere quàm Miltiadem maluisset. Ego ne patrem quidem meum, nisi innocens fuisset, redemissem.* Et qui illas quæstiones fecit: *an si sua caussa fecit hoc Callias, ut redimeret Cimonem, an sit beneficium.* Et qui illas: *an acceperit beneficium Cimo? deinde, an teneatur is, qui beneficium acceperit, quod non petiuit?* Nam *Hispanis Romani* stolide dura est quæstio: *An retulerit gratiam hoc ipso, quod occidit.* Figura tolerabiliore, sed non satis probâ *Montanus Votienus* quæsiuit, *an gratiam retulerit Cimon Calliæ. Tuli,* inquit, *filiam tuam vxorem, filia tua Miltiadis nurus facta est. non putas beneficium, habere communes cum Miltiade nepotes?*

Controu. 4, 24.

Porcius Latro.

Niger Brutidius.

Gallio.

Loci huius controuersiæ sunt vel *pragmatici,* vel *pathetici:* quorum illi ad *ius,* hi ad *æquitatem pertinent.* In pragmatico

genere Cimon vincit hac ratione, quod ingratus non censetur, qui beneficio se ad patientiam rei inhonestæ obligari nec putat, nec patitur. Quo pertinet illud *Montani*: *Certe beneficium reddam, cum tam honestum desideraris, quàm dedisti. Ego adulteros dimittam? quid aliud facerem, si alligatas haberem manus?* Et: *Arellii Fusci*: *Ferrum à lege mihi traditum, ad vindictam pudicitiæ,*
Declam. 277. *proiiciam?* Et ex *Quintiliano*: *non potest videri sævitia, non crudelitas, quæ per leges venit: occidere adulterum licet cum adultera.* In pathetica tractatione illam æquitatis quæstionem pro Cimone
M. Senec. controu. 4,24. *Latro* mouit: *an, si affectu & indignatione ablatus, non fuit in sua potestate, ignoscendum illi sit?*

Contra Cimonem pro Callia, pragmaticum est, si dicatur: diuersam esse rationem eius quod lex iubet, & quod permittit. Non oportere statim fieri, quod licet facere. Permisit tibi, Cimon, lex vxorem interficere, non præcepit. Quo minus vtereris eâ licentiâ, memoria beneficii, preces soceri, ipseque conspectus & interuentus eius, te morabantur: si quid humani in te esset. Tune non donares patri filiam, qui tibi & libertatem & vitam, in vinculis morituro, donauit? Non petitur à te stuprorum patientia. potuisti abigere tuo matrimonio, quam male iunctam expertus es. Satis existimationi tuæ consuluisses. carnificis officium occupare, etiamsi lex indulget, furor est, non ratio: quid, in oculis parentis filiam interficere? beneficium maleficio rependere? beneficii auctorem viuum, videntem, præsentem, deprecantem negligere, reiicere, lædere? Nam in pathetico genere, omnia æquitatis, & miserationis nomina & momenta Cimonem pro Callia interpellant.

Iam antea dictum est, quædam in hac controuersia, importunius mota esse. in quo genere fuit illa *Gallionis* quæstio: *An teneatur is, qui beneficium acceperit, quod non petiuit? Non rogaui*, inquit, *te, dedisti istud iactationi tuæ, putasti ad gloriam tuam pertinere.* Crebra sed improba ingratorum cantilena. Quædam non rogantur, desperatione impetrandi: quædam dubitatione, vnde rogandum sit: neque ab ignotis, nullaue familiaritate perspectis facile beneficia petuntur: quibusdam desideriis, quo minus proferantur, ipsa obstat rei magnitudo. Quis ingentem

pecuniæ

pecuniæ ſummam, libertatem, vitam ab eo poſtulare auſit, quem nullo vſu habuit amicum? Quis in vinculis ſocerum quærit, cui prius oneri, quàm vſui ſit? Quædam miſeriæ includunt vocem, non laxant. Tunc, quod glorioſiſſimum eſt in beneficio, in contrarium vertes, præueniſſe preces inopis, ſpectaſſe neceſſitatem, non expectaſſe vocem? Ita honeſtiſſimæ voluntatis gratiam perdet, qui humanitatis priorem, quàm hominis rationem deduxit? *Gratiſſima* eſſe debent *beneficia parata, facilia & occurrentia, vbi nulla mora fuit, niſi in accipientis verecundia. Optimum eſt, antecedere deſiderium cuiusq;: proximum, ſequi. Illud melius occupare, antequam rogemur. quia cum homini probo ad rogandum os concurrat & ſuffundatur rubor, qui hoc tormentum remittit, multiplicat munus ſuum.* Ita ille, qui beneficium docet dare & accipere. Et mox: *ideo diuinanda cuiusq; voluntas, & cum intellecta eſt, neceſſitate grauiſſima rogandi liberanda eſt.* Qui hoc fecit, ille, quod in benefaciendo ſummum eſt, fecit. Quàm fuerit itaq; nequam, qui neget beneficium datum, quod non petenti datum eſt? *At enimuero*, inquit, *iactationi ſuæ hoc dedit, qui mihi benefeciſſe voluit videri?* O te ingratum, qui beneficio manifeſto affectus, adiutus, ſubleuatus, de beneficii auctore male opinaris, nefarie ſuſpicaris! Quod ſi plane tibi de eius ambitione conſtaret, æquiſſimum erat, ut quantum tu accepiſſes, reputares, non quàm bene ille dediſſet. Auferetur ex vita hominum res pulcerrima, benefaciendi ſtudium, ſi liceat in alienis beneficiis curioſum eſſe, & maligne interpretari animum benefacientis. Quid enim erit, quod non vellicare poſſit malignitas? Scilicet, cum de accipiendo beneficio agitur, tum vero ſine anxia deliberatione omnibus in promptu fuerit illud Poëtæ:

Seneca 2. de benef. 1. & 2.

Abs quiuis homine, cum eſt opus, beneficium accipere gaudeas. *Terent. Adelph. 2, 3, 1.*

At vbi de habenda gratia quæritur, in Platonis rempublicam credo eatur, & ſapientium regulæ conquirantur, an beneficium recte atque ordine datum ſit, an nihil in dantis animo aut arte deſiderari poſſit. dummodo conſtet, eos, qui ita dubitant, nullo modo recte accepiſſe beneficium; prauumque in ſeipſos exemplum ſtatuere. quî minus enim accipiendi, quàm dandi beneficii regula & ratio ſit?

Nec

Nec melioris notæ est, illud effugium, in quo *Nigri Brutidii* ingenium desudauit: *Beneficium est*, inquit, *quod totum eius caussa præstatur, in quem confertur. Vbi aliquis ex eo aut sperat quid aut præparat, non est beneficium, sed consilium.* Improbe hæc dicuntur: malignique & suspiciosi animi non obscurum habent specimen. Quanto verius, & rectius *Seneca*? *Non sum tam iniquus*, inquit, *ut nihil ei debeam, qui cum mihi vtilis esset, fuit & sibi. Non enim exigo, ut sine respectu sui mihi consulat. Imo etiam opto, ut beneficium mihi datum, vel magis danti profuerit: dummodo id qui dabat, duos intuens dederit, & inter me seq; diuiserit: licet id ipse ex maiore parte possideat, si modo me in consortium admisit, si duos cogitauit: Ingratus sum, non solum iniustus, nisi gaudeo hoc illi profuisse, quod proderat mihi. Summæ malignitatis est, non vocare beneficium, nisi quod dantem aliquo incommodo affecit.* Subiicit memorabilia exempla, & repetit sententiam, malignæ descriptioni Brutidii oppositam: *Non sum invidus beneficii interpres, nec desidero illud mihi tantum dari, sed & tibi.* Alia quæstio est, si totum sibi præstitit alter, quod fecit, totum sibi imputauit. Sed an istud factum sit, raro ad liquidum deduci potest. pleraque ambiguæ æstimationis sunt: in quibus, si homo quidem es, humanior debet apud te valere interpretatio, ut credas, tibi quoque datum, de quo dubitatur, an sibi tantum dederit, qui fecit. Denique, si planius tecum agi vis, noli, quæso, caussidicorum strophas sanctissimis boni moris legibus obuertere.

6. de benef. 13.

Sed illa quidem de Cimone ficta est controuersia. aliud enim traditur à *Nepote*, & *Plutarcho*, in eius vita. Ex recentiore historia memorabile est, quod *Baptista Fulgosius* consignauit circa nuptias beneficio parandas. Rolandus Petri Siciliæ Regis frater, à Roberto Neapolitano Rege bello nauali captus tenebatur. cumque frater eius parum de redimendo eo cogitaret (quippe qui ignauia amissam classem ægre ferret) Comiola Senensis, Messanæ agens, vidua & flore ætatis, & ingenti opulentiâ insignis, misit, qui captiui animum explorarent: ducturusne vxorem foret puellam, cuius liberalitate, miserias carceris euaderet. Tum enimuerò Rolandus, ut diuinitus missam opem exosculatus, prolixe polliceri capit. Stabilito igitur per procuratores

lib. 5, cap. 3.

patri-

patrimonio, Comiola duobus auri vnciarum millibus ſponſum redemit. At ille Meſſanam reuerſus, & pactas nuptias inficiatur, neque vllam pro beneficio gratiam debere vult Comiolæ: tanquam longe infra generis regii ſplendorem deſtitutæ. Conuincitur apud tribunal eccleſiaſticum, amicorumque & propinquorum obiurgationibus, ut denuo animum matrimonio applicaret, adactus, in ſolennem congreſſum, velut pacti repetendi cauſſa, venit. Ibi coram omnibus Comiola, cum ſua beneficia commemoraſſet, ingratumque & perfidum eius animum notaſſet: ego vero, inquit, vltro nuptiis renuntio, neque, ut cum tam ignauo & ingrato homine ætatem agam, æquum exiſtimo; atq; adeo ex hoc die DEO pudicitiam meam vna cum opibus conſecro. Ingrati à quouis iudice damnandus, adhuc hodie facto puellæ arguitur, atque infamibus exemplis accenſetur.

Similior fictæ de Cimone controuerſiæ eſt hiſtoria Philippi Mariæ Ducis Mediolanenſis, qui fraternis odiis ad ſummum rerum omnium diſcrimen redactus, beneficio matrimonii ſe expediuit. *Facinus* enim *Canis*, Dux copiarum eius, mortem ſibi imminere cernens, non aliud, inquit, O Philippe, rebus tuis remedium ſupereſt, quàm ſi me extincto, vxorem meam matrimonio tecum coniungas. ita & gratiam militum tenebis, in quibus unica ſpes; & opibus meis luculentis ſane & amplis, ad conſtituendum tuum ſtatum vteris. Succeſſerunt ex voto conſilia. Sed ingratus animus nullo merito mutatur. Diſparem vxoris ætatem grauatus Philippus, ut ſcelere exiret, quod incolumitatis ſuæ cauſſa inierat fœdus, ficto læſi pudoris crimine miſeram perculit, peractisque iudicii imitamentis, clam interimi iuſſit. Quid non ingratus animus deſignat? Sacra matrimonii, fidem coniugum, pactosque hymenæos, impetu rumpit, & ex Principe, tyrannum, ex homine beſtiam facit. *ap. eund. Fulgoſ.*

Tu quoque, decus fœminarum Amalaſuntha, cuius animum non arma, non aſtutiæ inimicorum fregerunt, beneficia tua exitio dederunt. Theudatus erat, quem iudicio conuictum & inique rapta reſtituere iuſſum, dimiſerat, & ad bonam frugem rediturum ſperauerat Amalaſuntha. Addit clementiæ munus incomparabile; mortuoque Atalaricho filio ſucceſſorem de-

ſtinat.

ſtinat. Ita & macula prioris iudicii eluetur, inquiebat; & Theuderici nomen, cui ſanguine proximus es, in te honorabitur. Sed iureiurando ſanctiſſimo confirmabis mihi, te contentum imperii nomine, nihil de ea, quam hactenus tenui, potentia diminutarum eſſe. Iurat conceptiſſimis verbis Theudatus, qui nihil magis interim animo, quàm iniquam ex priori offenſione iracundiam flagitioſa perfidia vlciſci, agitabat. Statim enim, ut adeptus eſt, quæ concupiuerat, cuncta promiſſis contraria facit: Amalaſuntham carcere primum concludit, mox interficit. Acceſſit non minus ſcelus, ſceleris diſſimulatio: quaſi nolente ipſo, adeo non probante, peracta cædes foret. *Procopium* adi, diligenter (*lib. 1. Goth.*) iſta memorantem. Quid hîc obiicient Amalaſunthæ, ingratorum patroni? *Prudentius*, dicent, *eligere debuit, cui beneficium daret. non debuit, ſalutem ſuam homini, quem offenſum ſciebat, committere.* Non minus flagellant Theudati facinus, quàm virtutem Amalaſunthæ laudant, qui ita cauillantur.

Quare nec inuentus eſt olim tam improbus cauſſidicus, qui vel fictæ controuerſiæ hunc colorem inducere auderet. *Quintilianus* (*lib. 7. inſtit orat. 4.*) certe cum in actione *ingrati*, annotat, *vnde moueri poſſint iuris cauillationes*, hæc tantum ponit: *an is, cum quo agitur, acceperit beneficium: quod raro negandum eſt. ingratus eſt enim, qui negat. an, quantum acceperit, reddiderit: an protinus, qui non reddiderit, ingratus ſit; an potuerit reddere: an id, quod exigebatur, debuerit: quo animo ſit.* Nemo tam impudens fuit, qui inſultaret caſibus humanis, & diceret: collocaſti ſane beneficium, ſed apud offenſum. Iterum inſurgent: *fruſtra quidem in foro talia expectari, quæ rei cauſſam inuiſam, actoris honeſtam facerent. Sed in animis omnium, non tam certum tribunal inſidentium, quàm in toto orbe mores humanos arbitrantium, prudentiam eius deſiderari poſſe ac ſolere, qui ingratos nec immerito ſuſpectos beneficio affecerit.* Triſtem de mortalitate ſententiam ferunt, qui ita iudicant: neq; ratione arguunt humanos errores, ſed, ut dixi, caſibus humanis inſultant. Quibus occinenda eſt grauis apologia *Gregorii Nazianzeni*: cui & ipſi temere exprobratum eſt, quod Maximum (hic ut Iudas à præceptore deficiens, ex intimo amico acerbiſſimus hoſtis factus erat) laudaſſet, prouexiſſet, beneficiis ſuis

dignum

dignum iudicasset. *Si ego,* inquit, *benignus in illum, ideo accusor, quod prauitatem eius non præuidi, quid tandem hominis fuerit, qui pro benignitate, quam expertus est, maximâ, insidias in me instruit? neque enim præuidisse improbitatem, crimen habet (solus id DEVS potest) & nobis insuper lex præcipit, omnibus misericordiam exhibere, & patria benevolentia religionis socios suscipere. Eum qui venit ad me, inquit Christus, non eiiciam foras. Magna res mihi videbatur, Maximus à Græcorum superstitione ereptus & sacro lauacro tinctus, & loco Herculis, Trinitatis cultum professus. Magna mihi res erat, homo virtutem capessens. Etsi enim postrema satis ostenderunt, nihil etiam in primis sinceri fuisse: nobis tamen non licet ista explorare. non cogitationibus interuenimus, non futura, nisi DEO reuelationem gratificante, scimus. Nam nos quidem faciem videmus: animum DEVS introspicit.* Pia oratio, cuius vim & ipse complectitur, postquam exprobrantes introduxisset: *apud Gregor. Presbyt. in vita*

τί οὖν; σὺ τοῦτον οὐ χθὲς εἶχες ἐν φίλοις;
καὶ τῶν μεγίστων ἠξίους ἐγκωμίων; *Tom. 2. in Vit. p. 15. & 16.*

Quid igitur? an non heri in amicis hunc habebas? annon summis eum dignabare laudibus? In responsione tum multa præclare, tum illud:

Πιστοῦ γὰρ ἀνδρὸς οὐδὲν εὐπιθέστερον,
πρὸς εὐλάβειαν ῥαδίως ὁρμωμένου
ἢ οὖσαν, ἢ δοκοῦσαν. ὢ χρηστοῦ πάθους.

Viro fideli nihil ad habendam fidem facilius est: qui ad pietatem & probitatem, quæ vel est in aliis, vel esse videtur, statim adjungi cupit. ô vitium probum! Et subinde:

Εἰ τοῦτο δεινὸν, οἶδα πολλὰ πολλάκις
τοιαῦθ᾽ ἁμαρτών. ἆρα συγγνώσεσθέ μοι
Ἄνδρες δικασταὶ τῆς καλῆς ἁμαρτίας.
ἦν μὲν κάκιστος, ἀλλ᾽ ἐτίμων ὡς καλόν.

Si peccatum hoc est, multa memini talia me peccauisse. Sed ignoscetis, Iudices, tam præclaro peccato meo. Erat quidem ille pessimus; sed colebam eum pro bono.

Cæterùm, cum ingrati animi vitium per omnem vitam latè pateat, insignioris tamen notæ hoc crimen est, quando in pa-

triam, parentes, & qui loco parentum sunt, præceptores, patronos, hospites comminuntur. Quo enim sanctioribus humanæ societatis vinculis, hæc nomina destinantur, eo fœdius ea violari, in aperto est. Et de gratia quidem patriæ debitâ, aut iis, in quos se patria conuertit, Principibus, luculenti in multas fori actiones transferuntur loci: grauiusque fere, quæ hic peccantur, appellari solent. neque tam facile est (ut hoc vnicum annotemus) inuicem patriam & Principes, ingrati arguere. Quod
lib. 5. cap. 3. probe intellexit *Valerius Maximus* in istis: *Ceterum ut senatus populiq; mens in modum subitæ tempestatis concitata, leni querela prosequenda est: ita singulorum ingrata facta liberiore indignatione proscindenda sunt.* Factione senatus Romulus, tribunitiis furoribus reliqui, quos ibi refert, conciderunt. Miserandum inter hæc turbamenta publici decoris, Reipublicæ nomen, sui parum compotis. Multo minus ferendum est, si falsis rumoribus Prin-
Lib. 5. cap. 3. cipum fama aspergitur. quibus non debuit moueri *Baptista Fulgosius*, ut actionem ingrati aduersus Justinianum Imperatorem instrueret; quod Belisarium post ingentia merita, erutis oculis stipem mendicare coëgerit. Quam rem alii ad exempla vertentis fortunæ maluerunt referre: Sed quo auctore ista iactantur?
Chil. 3. *Joannem Tzezem* frustra nominabis: nam is non tacuit aliorum historicorum monumenta, negantium, id Belisario accidisse, sicut iam monuit *Nicolaus Alemannus, in notis historicis ad Procopii*
p. 10. adde 85. & 86. v. Procop. bell. Pers. 1. f. *ἀνέκδοτα.* *Idem*, qui Joannis Cappadocis Patricii Exconsulis casum eius generis suggerit, vnde nata haud dubie fabularum architectis occasio omnia permiscendi. Id quod *Petro Crinito*, & *Raphaëli Volaterrano* per est familiare. Sed libros tot iam censuris confossos, totq; mendaciorum conuictos, mirum sit, si quis hodie securo animo velit sequi. Verum, post *Giphanium*, & alios, nolumus actum agere.

Demenda est potius iniuria venerando nomini *Friderici II.*
lib. 5. cap. 3. *Imperatoris* aspersa apud *Fulgosium*: vbi reus ingrati erga Honorium ceterosque Pontifices & Ecclesiam Romanam animi agitur optimus Princeps. Intolerabilis est insolentiæ, muneris Pontificii facere Imperium: quod Friderico Principum auctoritas rite detulerat; ita ut solennem cærimoniam Romanæ corona-

tionis

ctionis Pontifex sine flagitio denegare non posset. Neque vlla in Ecclesiam & Ecclesiasticos iniuria à Friderico orta est: Sed Pontifices, benignitatem Imperatoris singularem erga Ecclesiam, ingratissimo ferentes animo, modo Episcopos in eum extimularunt, modo turbas & rebelliones vndique concitarunt, ut redigerent in ordinem, quem reuereri, & obsequio demereri diuina humanaque lege tenebantur. Scilicet *huius Imperatoris potentia, vires, prudentia, magnitudo animi, rerum bellicarum peritia, formidolosa fuere Romano sacerdotum senatui.* ut rectè iudicat *Auentinus*; additque: *Visum est flaminibus Romanensibus Imperium* Lib. 7. p. 515. *Germanum magis florere, quàm ipsis vtile foret. placuit id contundere, atq; discordia non solum debilitare, sed in cineres quoq; atq; fauillas redigere, & Fridericum huncce à fastigio rerum humanarum deturbare.* Hæc Innocentio, hæc Honorio & Gregorio mens. Egit bonam causam non segniter *Petrus de Vineis.*

De ingratis erga Parentes liberis diuinæ humanæque literæ amplissime decernunt; nobilisque extat legislatio *Imperatoris Justiniani*; Nouell. 115. c. 3. quam interpretationes ex omni æquitate vndique repetitæ supplent. Huius loci est etiam officium τὸ ἀντιπελαργεῖν siue τῆς ἀντιπελαργήσεως seu mutuam alimentorum & sustentationis vicem exhibendi parentibus; diuina lege præceptum: quo, juxta interpretes Hebræos filius tenebatur, *ut cibum & potum parenti subministraret, vti & vestitum; ex eo scilicet, quod Patris est, seu ex bonis paternis: quibus si careret, cogendus erat filius, si ipsi bona essent, ut vtrumq; aleret parentem, in quantum posset.* cui tamen sanctissimo, & quod iuri diuino respondet, officio derogatū voluit glossa Pharisaica, in quam inuehitur Christus *Matth.* 15, 5. *Marc.* 7, 11. Ad quem locum explicandum pertinebunt, quæ annotarunt præclarissimi Viri, *Dilherrus disput. tom.* 2. *disp.* 3. *q.* 5. & *Seldenus de I. N. & G. iuxta disciplinam Hebræorum*, VII, 2. Solonis lege, *qui non alerent parentes, infamia notabantur.* Diog. Laert. in Sol. Apud *M. Senecam* annotatur lex: *Liberi parentes alant, aut vinciantur.* lib. 1. controu. & 7 *Demetrius Triclinius ad Sophoclis Electram*: πάντων γὰρ τῶν νομίμων καὶ δικαίων τοῦθ' ἓν κρεῖττον καὶ μέγιστον παρὰ πάντων ἀνακηρύττεται, φροντίδα ποιεῖσθαι πατρός. ὁ Θεὸς ἀποδέχεται καὶ εὐσεβεῖς λογίζεται. *Inter omnia iure & legibus constituta, unum ab*

omnibus optimum & maximum celebratur, patris curam gerere. DEVS hoc suscipit, & pium iudicat.

Præceptoribus non multum infra parentes deberi, nemo fuit bonus vnquam, aut non barbarus, qui negaret. Magnificâ prorsus, & inprimis moratâ commendatione *Iulianus* effert beneficium Eusebiæ Imperatricis, à qua libros Philosophorum, Historicorum, Oratorum, Poëtarum acceperat, id est, verum ad prudentiam & virtutem comparandam præsidium: omnisque humanitatis expertem censet, qui non cupiat gratiam referre tanti muneris auctori. Quanto autem plus debetur gratiæ ei, qui non libros, sed librorum intellectum vsumque præmonstrat, id est, fido præceptori? Sed hoc vinculo facile se ingrati expediunt scilicet. Quid enim? adolescens debui, inquiunt, quod debere desii, postquam eo loco constitutus sum, ut præceptorem meum queam despicere. Tum: Operæ pretium ei numeraui. quid potest à me desiderare amplius? Puto non defuturos, qui per magnitudinem animi nihil desiderent amplius: præclare imo secum agi putent, si non experiantur hostes, quos educarunt discipulos. Sed quâ auctoritate possit fieri, ut lex æterna habeatur pro temporaria, & breui circumscribatur tempore pietas, cuius caussa perpetua est, parum in expedito est. Respondeat his hominibus *Seneca*, felix cetera, nisi discipulum habuisset Neronem. *Isto modo*, inquit, *ne medico quidquam debere te, nisi mercedulam dices: nec præceptori, quia aliquid numeraueris. atqui omnium horum apud nos magna caritas, magna reuerentia est. -- Quid ergo? quare & medico & præceptori plus quiddam debeo, nec aduersus illos mercede defungor? Quia ex medico & præceptore in amicum transeunt, & nos non arte, quam vendunt, obligant, sed benigna & familiari voluntate.* Ostendit deinde solicitudinem & vnicum affectum medici, ægro suo timentis: ad exemplum Philippi apud *Curtium*: longe dissimilis scilicet, alterius, quo *Pyrrhus* vtebatur, venefici Timocharis; aut impostorum, quos iterum describit *Seneca*: *Multi quos auxerant morbos, & incitauerant, ut maiore gloria sanarent, non potuerunt discutere, aut cum magna miserorum vexatione vicerunt.* Progressus à medico, ad præceptorem, hic quoque distinguit vulgarem præceptoris operam & singula-

[Margin notes: orat. 3. — 6. de benef. 15. — lib. 3. c. 6. — Vid. Val. Max 9.5,2. Gell. 3,8. — 6 benef. 36.]

ſingularem ac familiarem. *Ne præceptorem quidem*, inquit, *habeo, cur venerer, ſi me in grege diſcipulorum habuit; ſi non putauit dignum propria & peculiari cura, ſi nunquam in me direxit animum: & cum in medium effunderet, quæ ſciebat, non didici, ſed excepi.* Hæc ſi exigantur ad normam ſanctioris philoſophiæ, non ſuſtinent cenſuram cordati iudicis; niſi comparandi meriti cauſſa, non diſſoluendi, dicta acceperis. Sequitur enim de peculiari opera: *Alter* (præceptor) *rurſus in docendo, & laborem & tædium tulit, præter illa quæ à præcipientibus in commune dicuntur, aliqua inſtillauit ac tradidit, hortando bonam indolem erexit, & modo laudibus fecit animum, modo admonitionibus diſcußit deſidiam. Tum ingenium latens, & pigrum, iniecta* (*ut ita dicam*) *manu, extraxit: nec quæ ſciebat, malignè diſpenſauit, quo diutius eſſet neceſſarius, ſed cupiit, ſi poſſet, vniuerſa transfundere. Ingratus ſum, niſi illum inter gratißimas neceßitudines diligo.* Adiicit plura in hanc ſententiam: quæ ſurdis plerumque auribus occinuntur. 3. *benef.* 16.

Patronorum officia, etiam in foro, gratum repoſcunt animum, non tantum, vbi gratuita ſunt, ſicut apud Romanos quodam tempore; ſed etiam, vbi emolumentis æſtimantur: ſi patronus, non ſuo quæſtui inhiauit, ſed meis commodis proſpexit; ad inimicorum inſidias occurrit, excubauit, timuit; nihil diligentiæ, & amoris pro cauſſa reliquum fecit, id eſt, ſi amicum ſe præſtitit. Quare ingrati merito apud omnem poſteritatem reus eſt Popilius Ciceronis interfector. Controuerſiam ita proponit *M. Seneca*: *Popilium parricidii reum Cicero defendit: abſolutus eſt. proſcriptum Ciceronem ab Antonio miſſus occidit Popilius, & caput eius ad Antonium retulit, accuſatur de moribus.* tanquam ingratus ſcilicet. id quod amplius interpretatur *Valerius Maximus*, facundâ commemoratione ſceleris, quam ita claudit: *Inualidæ ad hoc monſtrum ſugillandum literæ: quoniam qui talem Ciceronis caſum ſatis digne deplorare poßit, alius Cicero non extat.* *Capitonis* apud *Senecam* iſta eſt oratio: *Deduxi ad vos rerum omnium, quos terra ſuſtinet, nocentißimum, ingratum, impium, percuſſorem, bis parricidam: nec tamen timeo. patroni viderint. nemo à Popilio quidem, niſi poſt beneficium occiditur.* Quod defenderit Cicero hunc Popilium, ex hiſtoria deſumptum eſt: quod in cauſſa parricidii defen- *Tac.* 11. *A.* 6 *lib.* 3. *contron.* 17. 5. 3. 4. *Conf. Val. Max. & M. Senec.*

defenderit, ab ingenio declamatorum est, qui nocentiorem voluerunt reum facere, & occasionem sententiis ac figuris quærere. Etiamsi autem in priuato iudicio defensus sit, ingrati animi crimen ac inuidia non simplex in reum incumbit. *Naturale est enim, ut quod in nullo patrono oportuit, indignius sit factum in Ciceronem patronum*, quæ *Latronis* est sententia. De manumissorum & libertorum grato ingratoue in patronos animo, eiusque pœna, iure ciuili Romano Græcoque abunde decretum est. Patrocinii nobilioris genus, quod Romæ instituit Romulus, partim lege publica, partim pactione priuata, partim moribus & institutis continebatur: denique mercenaria res tota facta est, & ex formula conuentionis iudicanda. Sicut autem sancta inprimis Patroni & clientis antiquitus nomina sunt; ita haud dubie inuisum fuit & animaduertendum crimen, *cliens ingratus*. Atque si ll. XII. Tab. proditum fuit, *Patronus, si clienti fraudem fecerit, sacer esto*: non immerito credas, clientis quoq, in patronum fraudem, seuera lege vindicatam esse. Quamquam clientium infirmitas, ab iniuria potentiorum, per illam legem vindicata, non æque ad nocendum efficax existimari potest. Sed in hoc genere necessitudinis, cum beneficium & obseruantia vtramque paginam faciant, de quibus in vicem pugnabant veteres, proditæ non reperiuntur in iudicio querelæ. Ingrati scilicet querela ad beneficii auctorẽ spectat, ac eius nomine instituitur: aggrauaturque, si is pater, aut præceptor, aut patronus, aut hospes fuerit.

Serv. ad 6. Aen.

Nam & hospitii sanctimoniam, non virtus modo & humanitas, ut hodie, sed iura etiam & leges definiebant. Omni autem lege fortius sacrauit iura hospitii Philippi Macedoniæ Regis seueritas: *qui improbissimo militi, ingratissimo hospiti, auidissimo naufrago, stigmata inscripsit, ingratum hospitem testantia.* quasi diceret, interprete *Seneca*, Æquum est, *intra fines regni mei, te literas istas oculis inscribendas, durissima fronte circumferre; ostende, quam sacra res sit mensa hospitalis: prabe in facie tua legendum istud decretum. -- -- Magis ista constitutio sic erit rata, quàm si illam in as incidissem.*

4. de benef. 38.

Et si quidem lex aduersus ingratos in aliqua ciuitate, ferenda sit, nemo suaserit, dubia aut incerta comprehendi. Nemo

postulabi-

postulabitur ingrati, qui nondum reddidit beneficium; qui minore mensura reddidit; qui non reddidit ei, de quo dubitari potest, an dederit beneficium. In confesso sint merita oportet: in confesso crimen ingrati animi. Quod cum multiplex sit, duabus tamen præcipue rebus cernitur: vel cum dissimulatur & negatur beneficium; vel cum bene meritus dictis factisque læditur. Illud prius genus ingratorum, crebrum & frequens; hoc posterius, tanquam ferinæ cuiusdam & inhumanæ prauitatis, rarius existimauit *Julianus*: cuius sententiam exempla nouissimi *orat. 3. p.* temporis non affirmant, legislatorem autem potius monent, ut *191.* increscentibus vitiis modum statuat. Præcipua scilicet legis condendæ industria in eo versabitur, ut ii coërceantur, qui homines de se sine controuersia bene meritos, calumniis, maledictis, iniuriis, molitionibus inimicis ac hostilibus violant. De quibus *Carolus Paschalius in censura animi ingrati* (*cap.* 29.) in hunc modum differit: *Insigniter ingratus is est, quem non modo tibi beneficio non adiunxisti, nec solum pro benefactis gratiam non reddit, sed maledicta, eaq; insuper malefactis cumulat. Cui plus debet, hunc magis odit, ex obligato ac debitore fit inimicus, nunquam non periniquus, irarum, minarum, vltionis plenus. Hoc deterrimum genus hominum, è quibus nihil nisi messem mali metere licet, quidam assimilant arieti, qui altorem suum sæpe cornibus incursat. Ego potius talem dixerim esse lupum illum, de quo extat Græcum epigramma,* τὸν λύκον ἐξ ἰδίων μαζῶν τρέφω: -- -- *Hoc genus ingratorum notat Sapiens hisce verbis: Qui*, inquit, *reddit mala pro bonis, non recedit malum de domo eius.* In dissimulatoribus & inficiatoribus beneficiorũ, relinquantur, puto, suis moribus, qui de beneficio accepto, non satis evidenter possunt conuinci. Sed qui indubitabilibus sunt beneficiis affecti, ope adiuti, liberalitate subleuati, doctrina eruditi, cura educati; hi, si inhumanâ impudentiâ velint inficiari merita, & quod plerumque sequitur, maleficii sui turpitudinem minuere; illi malo domandi fuerint.

In vtroque hoc genere eminent flagitii atrocitate, quibus *beneficia eo usq; læta sunt, dum videntur exsolui posse; vbi multum* *Tac. 4. A. 18* *anteuenere, pro gratia odium redditur.* Ex odio iniuria; ex iniuria nouum odium. *Proprium enim humani ingenii est, odisse quem*

læseris.

Tac. Agr. 42. *læseris. Hoc habent pessimum animi magna fortuna insolentes; quos læserunt, & oderunt.* Et descripsit quidem ingratorum ingenia Sen. 2. de ir. 33. moresque, turpitudinisque tantæ notas & insignia in literas misit, eademq; opera quasi suasoriam legis aduersus ingratos concinnauit doctissimus vir *Lilius Greg. Gyraldus*; omisit autem, siue reperi non credidit, pessimum genus ingratorum, qui cum in- Paraneſ. aduerſ. ingratos, tō. 2. oper. ficiari non possint manifesta hominum de ipsis præclare meritorum beneficia, quorum tamen hostili interim odio flagrant, inuertere totam caussam, & à sensu horribilis fallaciæ auertere mentes aliorum conantur, ementiendo sine nomine & ex longinquo beneficia, velut in eos collata, erga quorum verissima beneficia se ingratos præbent, cum tamen nec voluerint, nec potuerint id facere quod iactant, manifestaque rerum fide & inuictis argumentis mendacii ac vanitatis argui possint. Interea apud homines rei totius ignaros, famam ingrati animi, cuius sibi conscii sunt, obliterare, atque vltro querelam illam serere student, quam aduersus ouem in fabulis lupus orditur. Cæterum inauditæ malitiæ fraudem, operæ pretium est victuris chartis detestari peculiari cura, qua Charites ornabuntur.

Quin autem manifesta eiusmodi & nefaria ingrati animi crimina, lege describi atque coërceri queant, quid relinqui dubitationis potest? non minus enim, in aliis hominum personis fieri potest, quod in liberis *Iustinianus Imperator*, quem ante laudauimus, in exemplum prudenter grauiterque perfecit. Pœna, ut statuatur more Persarum in ingratos, multas ob caussas, nemo suaserit. neque antiqui, vsquequaque probarunt. *Ammiani Marcellini* notus est locus: *Leges apud Persas impendio formidatæ. inter quas diritate exsuperant, latæ contra ingratos, & desertores.* Ignominiam statuere notabilem, loco pœnæ, consultius est: ad quam delendam expiationibus quibusdam locus non præcludendus esset.

lib. 23. c. 31.

At, inquis, quin ferre aduersus ingratos leges possint, penes quos condendi iuris potestas est, nemo abnuat. An autem consultum sit hoc facere, non æque in expedito est. Nos illam disputationem nunc ingredi non constituimus, nisi quod ex allatis haud pauca huc faciunt. Sunt exempla grauissimarum natio-

num:

num: est ratio summa in rei vtilitate, ad finem publicæ felicitatis consequendum necessaria; cum non minus ingrati animi vitium omnes morum labes continere aut trahere credatur, quàm gratus animus omnium virtutum prouentu ac necessitudine celebratur: est increscens hoc aut illo ævo hominum prauitas, & ingratorum multitudo; qui in aliis discunt & experiuntur, quod paulo post aduersus patriam exerceant: Sunt alia momenta, quæ tempus, locus, & componendæ disciplinæ publicæ ratio suppeditare solet.

Senecæ rationibus plerisque iam responsum est. nec multum proficit solicita illa *beneficii & debiti* distinctio. Quasi minus debeantur, quæ ex lege naturæ, & summa iustitiæ ratione, etiam extra ciuilem formulam, debentur; quàm ea, quæ ciuilibus decretis sanciuntur. Vt taceam, illam sententiam ad eos tantum ingratos pertinere, à quibus reposcitur beneficium; siue qui reddendi beneficii caussa appellantur: cum potior de iis quæstio sit, qui pro bona gratia malam reddiderunt; beneficiumque maleficio rependerunt. Sed nec illa Stoicorum iactantia apud legislatoris aures tempestive promulgatur, quâ altiora subinde consilia, neque ex virtutum regulis, sed instituto quodam gloriæ extra ordinem petendæ, æstimanda in ore habent. Sicut autem, iniurias etiam maximas, ex proposito quodam sublimiore, tolerare, nemo vetatur: ita ut hoc faciat quisquam, nullus legislator, nullus iudex, quorum munus sanctissimum in prohibenda & punienda iniuria præcipue versatur, præcipere solent.

Denique *Seneca* de pœna ingrati disputans, *Quid ergo?* inquit, *impunitus erit ingratus?* Mox decernit ei pœnam, *odium publicum*, supplicium grauissimum; *iram Deorum, tormenta conscientiæ, tristem & morosam vitam*: cum ex diuerso *gratus* homo æquali perpetuaque voluptate fruatur. *Comparari autem potest* (ita pergit) *vtriusq; vita. cum alter tristis sit & solicitus, qualis esse infitiator ac fraudulentus solet; apud quem non parentum qui debet, honor est, non educatoris, non præceptorum: alter lætus, hilaris, occasionem referendæ gratiæ expectans, & ex hoc ipso affectu gaudium grande præcipiens; nec quærens quomodo decoquat, sed quemadmodum plenius vberiusq; respondeat, non solùm parentibus & amicis, sed* 3. *de benef.* 17.

humilioribus quoq; personis. Et iam antea de crimine ingrati dixerat: *neq; absoluimus illud, sed -- -- tantum odio damnauimus, & inter ea reliquimus, quæ ad iudices Deos mittimus.* Imitatur Grotius hanc sententiam, cum *talia peccata* DEO *vult punienda relinqui, qui & ad ea noscenda est sapientissimus, & ad expendenda æquissimus, & ad vindicanda potentissimus.* Loquitur Grotius de peccatis, *quæ nec directe nec indirecte spectant ad societatem humanam, aut ad hominem alterum.* Tale autem peccatum esse ingrati animi vitium, in manifestis illis & enormibus speciminibus, quæ ante designauimus, concedi nec potest nec debet. quod & Feldeno obseruatum. Itaque crimina ingrati animi, quatenus incertam æstimationem habent, lege non coërcentur: quando autem clara sunt & indubia, in libertis, in liberis, etiam ius Romanum puniuit. cum id, ut fiat, reipublicæ intersit, & ad salutem ciuitatis pertineat. Quare & Grasvvinckelius, Grotii mentem ita explicat, ut omissionem gratiæ, *non offensionem aut læsionem* intelligamus. additque: *Gratitudo aduersus parentes ac patronos etiam cogi potest. non enim in arbitrio liberorum & libertorum est, gratum esse, sicut aliorum quorumlibet.* Quæ postrema verba, comparationem habere possunt, sententiam absolutam tueri non possunt. neque enim, accuratè loquendo, dixeris: cuiusquam arbitrio relinqui, gratus velit esse, an ingratus. Si itaque Grotius dixerit, in suscipiendo bello non temere suadendum esse, ut aduersus ingratos suscipiatur, si nulla alia caussa accesserit, reprehendi non debet voluntas, restringere bellandi licentiam conantis. Sicut nemo facile iudicauerit: hic populus adversus libertatis suæ auctores & defensores cornua erigit, insolentemque se & ingratum præbet; ergo armis petendus & ad officium redigendus est. Verùm, si iniuriæ aliæ manifestæ, quæ bello iustam caussam dant, accesserunt, ingrati animi vitium in suasoriis rationibus ad bellum impellere potest tam indigne læsos.

Qui interim legis iudicisque beneficio tueri se ab ingratis nequeunt, & ad DEI tribunal, ut ante dictum est, remittuntur, illi & ipsi, non tam vindictæ studio, quàm fiduciâ auxilii, pietatis memores, ac inter hostiles ingratorum insultus, caritatis non obliti, ita suam causam cupiunt agere, ut emendari ingratos non euerti.

3. benef. 6. — *L. B. 2. 20. 20.* — *Strictur. ad censur. Feld. l. d.*

euerti desiderent. Sciunt quæ ingratos pœnæ apud *Prophetam* *Ps.* 41. & inevitabili oraculo denuntiantem maneant: sed mallent illas 55. & 109. deprecari, quàm imprecari. Igitur intra hos limites oratio eorum decurrit: Vides, Optime Maxime Deus, qui ingratos odio & pœna damnâsti, gratos præmiis promissisque incitasti, nos hostilibus insidiis peti ab iis, quos aluimus, quos educauimus, neq; furoris aduersum nos summi quicquam reliquum fieri; vides nostra beneficia immanibus maleficiis rependi. Non ignoras, qui omnia scis, quotiens & quantum ignouerimus: candidaque & simplici mente, erroribus humanis, quæ, ut res docuit, inhumanæ pravitatis erant, tribuerimus. Sed in læsam totiens patientiam, furor insurrexit semper acrior: neque aliud quàm interitum eorum speranit, qui tuâ hactenus sustentante dexterâ steterunt. Conserva nobis tua munera, DEUS Optime: resiste occultis insidiis, retunde apertas molitiones, dissipa conatus, obiurga bella nullos habitura triumphos. Fac ut ad se, & te redeant, qui hominem exuerunt, & tua præcepta conculcarunt. Nos ad veniam dandam semper erimus parati. en gregem nostrum, qui se tibi in clientelam & fidem tradidit! hunccine tu, Patronorum Maxime, calumniis inquinari, odiis oppugnari, iniuriis affligi, vivus vidensque (viuens in perpetuum, videns omnia) patieris? *Fac mecum signum in bonum; ut videant, qui oderunt me,* *Psal.* 86, 17. *& confundantur: quoniam tu, Domine, adiuvisti me & consolatus es me.* Huiusmodi preces non magis possunt vanæ esse, quàm certum fixumque est; DEUM esse, fuisse, futurum esse gratorum patronum, ingratorum vindicem, qui suo digito scripsit legem: *Ingrati sit actio.*